

Dossier: Les sortides professionals d'història

Els professionals de l'arqueologia: camps laborals

Marta Prevosti

Els arqueòlegs representen una branca dins dels estudis d'història amb característiques molt particulars que els distingeixen fortament de la resta dels historiadors. Es dediquen a la recuperació del passat, com a historiadors que són, però no es basen en la documentació dels arxius, sinó que prenen com a base del coneixement els vestigis de les restes materials. Això aporta una component diferent de la resta d'estudis històrics, lligada a la recerca a partir d'elements físics, on conflueixen àrees de coneixement ben diverses, que van des de l'arquitectura, les tècniques constructives i l'art fins a les ciències naturals, com la geologia i la biologia, o bé la química i la física. Aquesta component material fa també que l'especialitat estigui estretament relacionada, d'una banda, amb el patrimoni moble i immoble i, de l'altra, amb el patrimoni natural i paisatgístic. S'obren, doncs a l'arqueòleg amplis camps d'acció, d'ordre ben divers, que van des de la recerca i la docència fins a la difusió del patrimoni, tant en el camp de la museologia com en el turístic i els mitjans de comunicació audiovisuals i escrits.

Cal tenir present que aquest fort lligam de la disciplina amb les restes materials del passat, que constitueixen el patrimoni arqueològic, ha fet desenvolupar un àmbit extens d'aplicació tant en els aspectes laborals entorn de la construcció com en els aspectes administratius i legals de protecció del patrimoni.

Així doncs, podem fer un esquema dels principals àmbits d'actuació professional dels arqueòlegs:

1. La recerca dins de les universitats, centres d'investigació, museus o en la mateixa arqueologia preventiva.
2. L'arqueologia preventiva a què obliga la construcció.
3. Els museus i el patrimoni arqueològic.
4. L'administració.

Aquests son els principals camps de treball per als arqueòlegs i, per tant, els que absorbeixen la major part dels llicenciats que es dediquen professionalment a allò que han estudiat. Tot i que semblen extensos, i ho son en relació amb altres especialitats d'història, cal no enganyar-se, ja que es formen moltes més persones de les que realment absorbeix el món laboral.

Amb tot, hem de considerar també les sortides tradicionals de l'ensenyament a secundària, les editorials, i els que s'han anat desenvolupant en el camp del turisme i dels mitjans de comunicació. No hi ha cap dubte que la valoració creixent de la divulgació històrica està obrint camps laborals fins ara insospitats per als mes emprenedors i imaginatius. Qui hauria pensat, fa algunes dècades, en una empresa de càtering de menjar romà, o en la producció d'indumentària per als ja molt comuns festivals de recreacions històriques? Doncs ara constitueixen un èxit.

1. La recerca. Es desenvolupa principalment a les universitats, per bé que també hi ha alguns

instituts d'investigació que acullen aquesta activitat. Fins a l'inici del segle XXI, a Catalunya, solament hi havia algunes extensions molt migrades del CSIC. Davant d'aquesta situació, entre el 2000 i el 2003 es van crear els instituts CERCA de la Generalitat de Catalunya, dels quals tres estan dedicats a l'arqueologia, l'IPHES, l'ICAC i l'ICRPC. Aquests instituts disposen d'investigadors en plantilla, amb contracte laboral, a més de becaris, en la seva majoria doctorands. La promoció laboral d'aquests joves, un cop llegida la tesi, és incerta i difícil, especialment ara que el sistema no està pas en expansió. Amb tot, poden accedir a les diferents ofertes de beques postdoctorals del sistema universitari espanyol i català, per bé que la realitat és que molts acaben marxant fora de l'Estat.

No cal repetir aquí el funcionament del sistema universitari espanyol, dins del qual també es desenvolupa l'arqueologia, i que sol integrar recerca i ensenyament superior.

Ara bé, a més de les tasques clàssiques de les excavacions arqueològiques, dins de l'àmbit de la investigació, l'arqueologia requereix una forta interdisciplinarietat amb altres àrees de coneixement ben diverses. I per tant, els arqueòlegs troben un seguit de camps d'especialització entroncats amb altres ciències. S'han anat creant professionals en analítiques específiques dins del camp de la física, la química, la geologia, la biologia o la medicina. Cada cop és més habitual que els arqueòlegs que excaven un jaciment necessitin la intervenció d'aquests especialistes per fer les analítiques de materials que apareixen al registre arqueològic com ossos, llavors, pòl·lens, carbons, fusta, metalls, pedres i un llarg etcètera.

Exposició d'arqueologia al Museu de Premià de Mar

Així doncs, arqueozoòlegs, carpòlegs, palinòlegs, antracòlegs, químics o geòlegs poden ser arqueòlegs que han trobat un camp d'especialització en aquestes tècniques auxiliars de la disciplina.

No hem d'oblidar que des dels museus també es fa recerca. Segons la llei de museus de Catalunya, un museu és una institució que té per objectius conservar, documentar, investigar i difondre les col·leccions que estan al seu càrrec. Per tant, dins dels museus també s'investiga, tot i que els recursos per fer-ho solen ser força limitats.

Finalment, cal advertir que tota labor d'excavació arqueològica, tot i que sigui de tipus preventiu, té una finalitat investigadora. Si considerem necessari excavar i documentar un jaciment arqueològic abans no sigui destruït sota les màquines d'una constructora, és perquè pretenem salvar el testimoni històric que representa per poder-lo inserir en el discurs històric corresponent. Per tant, en definitiva, excavem per enriquir el coneixement històric, i això és fer recerca.

2. L'arqueologia preventiva. La forta activitat constructiva de les darreres dècades, tant d'obra privada com pública, ha fet desenvolupar extraordinàriament la sortida laboral de l'arqueòleg dedicat a l'arqueologia preventiva. A Catalunya, s'han creat una pila d'empreses d'arqueòlegs especialitzats

en fer excavacions d'urgència, que es posen a les ordres de les promotores i les empreses constructores que topen amb jaciments arqueològics. S'excaven els jaciments per treure'n tota la documentació, sota la vigilància del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, que marca la normativa i fa respectar la legislació. Els arqueòlegs que treballen en les empreses d'arqueologia preventiva solen repartir el seu temps entre les excavacions, l'estudi de les restes i la redacció de les memòries preceptives. També poden tenir altres tipus d'encàrrecs, com ara les prospeccions superficials d'àrees per construir, algun estudi puntual, l'elaboració d'un inventari de materials, etc. Però bàsicament es dediquen a fer excavacions de jaciments que es troben en indrets amenaçats per la construcció.

Com podem pensar, aquest tipus d'activitat ha baixat molt amb la greu crisi del sector de la construcció i, en conseqüència, les empreses d'arqueologia d'intervenció estan vivint moments de recessió.

3. Els museus i el patrimoni arqueològic. Els museus tenen l'obligació de conservar i difondre les col·leccions de les restes extretes dels jaciments, és a dir, objectes mobles, restes humanes, restes biològiques i de l'entorn. Ara bé, sovint també es mostren les restes immobles o espais antropitzats que formen part del patrimoni i que es presenten de forma més o menys museïtzada, per al coneixement i el gaudi del públic. Son els jaciments oberts al públic i els parcs arqueològics.

Així doncs, dins del camp dels museus, dels jaciments arqueològics oberts al públic i dels monuments, treballen arqueòlegs que s'integren de forma laboral dins de l'entorn de la museística, amb tots els seus aspectes de gestió, museïtzació, documentació, conservació i difusió. S'entén, doncs, que això compren un ventall d'activitats ben diverses, que requereixen especialistes en la gestió, la direcció i la gerència. Els documentalistes poden treballar en les col·leccions, especialitzats en la gestió de la base de dades Museum Plus, que utilitzen els museus de Catalunya, o bé poden documentar les exposicions i museïtzacions de jaciments. Els conservadors s'especialitzen en la cura, conservació i gestió de les col·leccions i monuments.

Cràter àtic de figures vermelles. Museu de Premià de Mar

La difusió requereix gent especialitzada a fer visites guiades a museus, jaciments i monuments, monitors per idear, preparar i fer tallers, cursos i l'oferta didàctica en general. A més, tant la museïtzació de jaciments i monuments com les exposicions dels museus necessiten museòlegs,

que poden ser els mateixos arqueòlegs, preparats sovint a través d'un màster de museologia. Sovint, els museus, a l'hora de fer exposicions, contracten els serveis d'empreses de gestió cultural, que compten amb arqueòlegs museòlegs. Aquests treballaran integrats en equips de dissenyadors, documentalistes i sovint arquitectes

Al costat dels museus i dels jaciments arqueològics, s'ha anat desenvolupant la conservació i restauració de materials i dels monuments. Els restauradors especialitzats en la temàtica arqueològica tenen un extens i variat camp de treball tant a l'empara d'institucions públiques com a partir d'empreses privades o de professionals lliures.

4 L'administració. La institució que fa el control de la correcta gestió de l'arqueologia és la Generalitat de Catalunya, a través del Servei d'Arqueologia de la Direcció General de Patrimoni del Departament de Cultura. Les diputacions també tenen serveis d'arqueologia, que fan una important labor de protecció i recerca. Els ajuntaments, si son prou grans, solen tenir també un arqueòleg municipal o fins i tot un servei d'arqueologia que vetlla pel patrimoni local. Sovint, quan existeix un museu municipal amb arqueologia, el personal sol assumir també la funció del control i gestió de l'arqueologia local. Els tècnics arqueòlegs que treballen en aquestes institucions vetllen perquè els jaciments arqueològics, tant si són oberts al públic com si sols es coneixen sobre el mapa, en un inventari o carta arqueològica, siguin objecte de la protecció deguda, segons especifica la llei de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya. L'administració absorbeix un important nombre d'arqueòlegs i constitueix, per tant, una de les sortides professionals per al sector.

A més d'aquestes quatre branques principals d'ocupació professional, els arqueòlegs també opten sovint pel camp de l'ensenyament a secundària, pel treball en editorials o bé pel turisme cultural. Dins d'aquest darrer sector, s'han anat incrementant les possibilitats a tots els nivells, des del guia fins al gestor cultural. Des de l'administració, s'ha tendit a potenciar les oportunitats que brinda l'arqueologia per donar un valor afegit a l'oferta turística del país. Fins i tot s'està fent de forma abusiva, ja que sovint sembla que solament es troba voluntat de potenciar aquella arqueologia que pot tenir un valor turístic, i es tendeix a oblidar que el valor principal dels jaciments arqueològics segueix residint en el fet que són la base per al coneixement d'aquells períodes del passat dels quals no tenim documentació escrita, o bé aquesta és insuficient. Sense negar-li aquest vessant econòmic, convindria no mercantilitzar excessivament l'arqueologia i retornar als valors originaris del coneixement històric. D'altra banda, però, el turisme també ajuda a fer el servei de divulgar el patrimoni arqueològic, tasca ben important i legítima, per tal que la societat tingui un retorn millor de la inversió pública feta en aquest camp.

Amb el gran desenvolupament de les tècniques de comunicació, de les tècniques audiovisuals, de les TIC i de la museologia, els arqueòlegs han entrat també en el món de les empreses de gestió cultural i de la producció, tot i que cal dir que al nostre país estem a una distància important de disposar de la infraestructura i els recursos necessaris per obtenir productes de la qualitat de les grans sèries televisives, els reportatges o les pel·lícules que s'estan fent en països com Itàlia, Alemanya o Anglaterra. En canvi, possiblement s'està treballant amb més possibilitats d'èxit en el camp de la realitat augmentada i dels audiovisuals per als museus. El futur que van oferint aquestes noves finestres de treball és un llibre ple de sorpreses en mans dels més emprenedors i creatius.

Marta Prevosti. Institut Català d'Arqueologia Clàssica